

Vývoj faerštiny v kostce

A. Fonetické změny (dle „standardního“ dialektu Tórshavnu)

velké množství dialektů s výraznými rozdíly výslovnosti; „standardní“ výslovnost rozlišuje i rozdíly, které už v mnoha dialektech zanikly (např. nepřízvučné [i] a [ɔ])

Samohlásky:

Systémové změny

1. sloučení a diftongizace: í & ý => [ɔi:] nebo krátce [ɔi]
2. i & y => [i:] nebo krátce [i]
3. ø (œ) / ø & ɔ => ø [ø:] nebo krátce [œ]
4. sloučení a diftongizace: á & ɔ => á [ɔa:] nebo krátce [ɔ]
5. é & ɛ (æ) => æ
6. fonetické sloučení a diftongizace: (nové) æ & (staré) a => [ɛa:] nebo krátce [a]
7. diftongizace ó => [ou:] nebo krátce [œ]
8. diftongizace ú => [uu:] nebo krátce [ɥ]
9. ei => [ai:] nebo krátce [ai]
10. ey => oy [ɔi:] nebo krátce [ɔi]
11. au => ey [ɛi:] nebo krátce [ɛ] (patrně už kolem 1400)
12. změna kvantity samohlásek doprovázená diftongizací nového dlouhého [a:] => [ɛa:] (viz bod 6) a monoftongizací některých (nyní) krátkých diftongů (viz předchozí body): [ɔa:] => [ɔ], [ou:] => [œ], [uu:] => [ɥ], [ɔi:] => [ɔi], [ɛi:] => [ɛ] (patrně už v 16.st.); zůstává i kvalitativní rozdíl výslovnosti hlásek (monoftongů) dlouhých a krátkých!

Pozičně závislé změny

13. dlužení samohl. a/o/o/u před l+C: např. *úlvur, fólk, sjálvur* (psáno skoro jako v isl., ale ve faer. výslovnosti následovalo opět krácení a monoftongizace!)
14. diftongizace a/e před ng/nk > [ɛ] / ei: např. *langur, banka, dreingir* (jinak než isl., navíc dialektální rozdíly!)
15. výsl. „ei“ před velárami a palatálami => [ɔi] / [ɔ], často i v pravopise: *dreingir, rokna* (<reikna), *ogn* (<eign)
16. C+ve > vø: např. *dvørgur, hvør, kvøða, kvøld, svørð, tvørun*
17. v min. participiu některých silných sloves e > i: např. *fingin, gingin, gitin, lisin*
18. vkládání hlásky *u* před *r* po jiné konsonantě na konci slova nebo mezi dvěma konsonantami
19. ɔ před n/m => o: např. *lond, stong, monnum, somum*
20. u-umlaut obecně nedůsledný a neproduktivní – často jen jako alternativa (zvl. fonologický): *armum/ørmum, spakum/spøkum, grannum/gronnum, ark/ørk* (pl.), *sak/søk* (pl.), *kallaðu* (pret.), *framdu* (pret.); morfologický povinný např. v pl. neuter (*børn, lond*)

Souhlásky:

21. úplná ztráta „ð“ a „g“ ve výslovnosti (intervokalicky a na konci slova); s konsonantami někdy asimilace či jiné změny: *kravdi, høvd* (výsl. většinou [d:]!), *deydligur, bygd, lögdu* (výsl. většinou [d:]!), *steðga* (výsl. [g:]!), *maðkur* (výsl. [k:]!), *veðrið* (výsl. [g:]!); jinak též úplná ztráta (*garður, borð, jørð,...*); takže násl. slova se vyslovují víceméně stejně: *laða, lað, laga, lag!*
22. þ => t / h (před 1400): např. *tað, tak, teir, turrur, Tórshavn, har, hetta*; ale též *Hósvik, Hórisgøta, hósdagur!*
23. hláskový posun plosív (nejen islandský!): pův. znělé vs. neznělé => rozlišení pomocí napjatosti a přídechu; dnes všechny (de facto) neznělé, ale p/t/k s přídechem
24. pp/tt/kk – preaspirace („před-dech“), slabší než v isl., zde nenahrazuje délku kons.!; též před p/t/k + m/n a před t + l; dialektálně též po dlouhých samohl. (mimo vysoké i/y, u)!
25. oslabení plosív k/t na úžinové g/ð na konci nepřízvučných slov či slabik (většinou jako v isl.), ale následuje úplná ztráta ve výslovnosti
26. dissimilace ll/rn/nn > [ɫ]/[ɽn]/[ɽn] („nn“ pouze po ei/oy!) (doklad už ze 16.st.)
27. retroflexy (sporadicky): rs => [ʂ] a v kombinacích s t/d/l/n; jako NO/SE
28. úplná palatalizace: gj/dj/g(+i, y, e, ey) => [dʒ], kj/tj/hj/k(+i, y, e, ey) => [tʃ] (hj ne vždy, viz bod 32!); sj/stj/skj/sk(+i, y, e, ey) => [ʃ]
29. vkládání polosamohl. do hiátů (nejen těch vzniklých zmizením ð/g!): *reiði* [raiði], *róðu* [ɔu:vø], *æðu* [ɛa:vø],...
30. „ostření“ (Verschärfung): za ó/ú vzniká závěrové „gv“; za i (a diftongy končícími na i) vzniká závěrové palatalizované „ggj“ – a to v intervokalické pozici (fon. hiatus) a následně i na konci jednoslab. slov: *róa* > *rógva*, *búa* > *búgva*, *nú* > *níggu*, *nýjar* > *nýggjar*, *deyja* > *doygga*, *haugar* > *heyggjar*, *eyjar* > *oyggjar*, *sjó* > *sjógv*, atd. (morf. tvary nesplňující podmínky zůstávají „nevyostřené“: *búgva* x *búði* (pret.), *kúgv* x *kúnni* (dat.), apod.!)
31. ó/ú mění výslovnost před (ostřeným) „gv“: -ógv- / -úgv- => [eǰv] / [iǰv]

32. monoftongizace (všech diftongů!) před „ggj“: níggju [nʊɔʒ:ʊ], reiggja [ɹaɔʒ:a], doyggja [ɔɔʒ:a]
33. vr- > r-: např. reiði
34. hv- => [kv] např. hvør, hvað, hvalur, hvítur
35. h- mizí před l/r/n: např. lutur, níga, ristast; hj- > [j] nebo [ʝʰ] (např. hjarta, hjálpa, Hjalmar vs. hjallur, hjá)
36. metateze r/l i v pravopise (tafl>talv, efra>erva); „-skt“ jen ve výslovnosti [-kst] (feskt, treskti)
37. r > [ɹ] (někdy i [r])
38. ztráta znělosti r/l/m/n před p/t/k/s (fólk, lampa, verpa, lurta,...)

B. Morfologické změny

větší změny než v islandštině – pokročilá analogie zcela smazala některá paradigmatata (např. silná mask. -ir > slabá -i)

39. pl. Akk. silných mask = dle Nom. (hestar/hesta => hestar/hestar)
40. koncovka -ur u silných maskulin i tam kde nebyla: steinn > steinur, vagn > vognur, fugl > fuglur, apod.
41. dativní -um > [ʊn] (jen ve výslovnosti!)
42. genitiv u subst. se už prakticky nepoužívá – nahrazen analytickými konstrukcemi (báturin hjá Jógvani) nebo novým přivlastňovacím suffixem „-sa“ (Jógvansa bátur)
43. morf. u-umlaut i u neuter, kde nebyl: bræv – brøv, knæ – knø, træ – trø
44. zjednodušení skloňování adj. v komparativu: na rozdíl od isl. zcela shodné se slabým skl.
45. osobní zájmena: změna funkce – duál přebírá funkci běžného plurálu (vit/okkum/okkara, tit/tykkum/tykkara)
46. řada drobných změn ve tvarech zájmen (okkum, tykkum, okkara, hansara, hesin/henda(n)/hetta(r) (<þessi/þetta), tann/tann/tað (<sá/sú/þat), onkur/okkurt (<einhverr/eitthvert),...)
47. číslovka „fýra“ (4) je neskloňná (1-3 se nadále skloňují, ale u 3 se objevuje ostření: tríggjir/tríggjar/trý)
48. dnes většinou systém dánských číslovek (pův. prosazován „násilím“): hálvtrýss (50), hálvfjörðs (70), fýrs (80),...
49. vymizení přivlastňovacích zájmen mimo 1. a 2. os.sg. – nahrazeny genitivem osobních zájmen
50. slovesa: prakticky úplně zmizel konjunktiv
51. slovesa: v 1. os. vždy koncovka -i (dokonce i u nepravidel. sloves – eg eri; jediná výjimka: préteritoprezentia)
52. slovesa: zmizel rozdíl mezi osobami v plurálu (vit/tit/teir/tær/tey kalla); pův. koncovky zachovány v imperativu!
53. slovesa: zmizel rozdíl mezi osobami i v singuláru u preterita (už se rozlišuje jen sg. a pl.: kallaði vs. kallaðu)
54. slovesa: mediopasiv – univerzálně „suffix“ -st

C. Syntaktické změny

mírně pokročilejší změny než v isl.; vývoj dalších analytických konstrukcí:

55. neurčitý člen a dvojí určení jako NO/SE (x isl. nemá ani jedno)
56. vymizení jmenného genitivu (viz bod 42)
57. objevuje se formální subjekt *tað* (expletivní konstrukce)
58. tendence: možnost stavět adv./částice před slovesa v některých vedlejších větách (podobně jako skand.)
59. možnost neinfinitivních komplementů (např. *Hava tit livað alla vikuna uttan at drukkið kaffi?*) (těž. dial. NO)
60. změny pádů nenominativních podmětů sloves (jako isl., ale jinak/víc)

D. Lexikální změny

mnohem větší vliv dánštiny než v isl.; purismus inspirovaný isl., ale dnes kritizován pro svou vzdálenost jaz. realitě

61. středověké výpůjčky z kelt. jazyků (irštiny): *dunna* (kachna), *korki* (druh lišejníku); místní jména *Dimun*, *Mykines*; možná(?) i obrat *tað er ótti á mæri* (nemá obdobu jinde na severu)
62. „inspirace“ (nebo prostě přebírání slov?) z isl. (ale ne všechny se ujmou); řada slov zůstává z dán. (např. *útvarp*, *sjónvarp*, ale *telefon*, *nervøsur*, *pedagogur*)
63. u přejatých slov obvykle zachováván i cizí přízvuk (mimo 1. slabiku)
64. i cizí afixy: *begávaður*, *begynna*, *sannheit*, *bangilsí*, *stóragtigur*, *bakarí*, *forargiligur*, *antisemitiskur*, *dominera* (obvykle puristy odmítané – podobně jako v *nynorsk*)
65. hlásky existující jen v cizích slovech: [a:] (Japan, statur, tomat) a [y:] (týpa)